

УДК 378.147.4:373.211.24

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

М. І. Ярославцева

ORCID 000-0001-7465-0653

У статті розглянуто значення педагогічної практики як важливої складової навчально-виховного процесу, в ході якої відбувається безпосереднє поєднання і реалізація теоретичних знань, що отримують студенти на заняттях з їх практичною діяльністю в якості педагога. Виходячи з характерних потреб особистості і відповідності їх професії педагога, виділено цінності професійно-педагогічної діяльності (цінності, пов'язані із утвердженням у суспільстві, найближчому соціальному середовищі; цінності, пов'язані із задоволенням потреб у спілкуванні; цінності, пов'язані із самовдосконаленням; цінності, пов'язані із самовираженням). Наведено результати дослідження рівнів сформованості професійних мотивів та ціннісних орієнтацій майбутніх вихователів. Визначено та обґрунтовано принципи організації педагогічної практики, в яких розкриваються теоретичні підходи до побудови навчального процесу й управління ним. Вони визначають позиції й установки, з якими викладачі підходять до організації процесу навчання і до пошуку можливостей його оптимізації. До провідних принципів віднесено: взаємозв'язок і взаємопроникнення теоретичної підготовки і практичної діяльності студентів, інтеграція навчальної і дослідницької діяльності студентів; принцип систематичності та безперервності; поєднання педагогічного контролю, колективного аналізу діяльності студентів і їх самоконтролю, самоаналізу і самооцінки; принцип варіативного вибору змісту і форм діяльності практикантів. Розроблена та впроваджена програма формування ціннісних орієнтацій як складова комплексної програми педагогічної практики, яка передбачала такі форми роботи: участь у творчій групі та «Тижні дошкілля», майстер-класах, виставках-презентаціях,

виставках одного автора, виставках-відгуках, виставках-бенефісах на базі дошкільного навчального закладу.

Ключові слова: *мотиви, цінності, ціннісні орієнтації, професійна підготовка, педагогічна практика, принципи організації педагогічної практики, програма формування ціннісних орієнтацій.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Нові соціально-економічні умови в Україні зумовлюють необхідність удосконалення процесу професійної підготовки, якого очікує ринок праці. Зокрема, у педагогічній галузі відчувається потреба у якісно підготовлених педагогах дошкільної освіти. Сучасний вихователь дітей дошкільного віку, якого очікує суспільство, має бути свідомим і самостійним у своїй діяльності. Це можливо за умови повноцінно розвинених ціннісних орієнтацій, які необхідно формувати ще у вищому педагогічному навчальному закладі, зокрема у процесі педагогічної практики.

Педагогічна практика є важливою складовою навчально-виховного процесу, в ході якого відбувається безпосереднє поєднання і реалізація теоретичних знань, що отримують студенти на заняттях з їх практичною діяльністю в якості педагога. Вона дозволяє розвинути у майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів інтерес до педагогічної діяльності; визначити, наскільки правильно вони обрали для себе сферу діяльності; з'ясувати ступінь співвідношення особистісних якостей з професією вихователя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Ефективність процесу формування ціннісних орієнтацій пов'язується з успішністю педагогічної діяльності студента в процесі педагогічної практики яка дає можливість для формування позитивних майбутніх професійних орієнтирів. Як зазначають О. Абдулліна, Н. Білоус, О. Богініч, В. Глуздова, Н. Голота, Л. Загрекова, В. Ніколіна, Л. Рибалко, О. Семенов та ін., педагогічна практика є з'єднуючою ланкою між теоретичною підготовкою і подальшою практичною діяльністю студентів.

Проблемі удосконалення підготовки дошкільних педагогів на сучасному етапі розвитку освіти присвячені дослідження Л. Артемової, Г. Беленької, О. Богініч, А. Богуш, З. Борисової, Н. Гавриш, Н. Голоти, І. Загарницької, А. Загородньої, О. Кононко, М. Машовець, Х. Шапаренко та ін. Окремі методичні та організаційні аспекти практичної підготовки фахівців з дошкільної освіти розкрито в роботах В. Дубрової та Є. Мілашевич, але вони стосуються лише першого освітньо-кваліфікаційного рівня. Проблеми практичної підготовки майбутніх

вихователів знайшли відображення в наукових дослідженнях О. Богінч, Л. Волобуєвої, Н. Горобахи, Т. Красової, Л. Павлової, Т. Поніманської, Х. Шапаренко, В. Ядешко та ін.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Хоча в Україні й накопичений позитивний досвід щодо професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів, але проблема формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів у процесі педагогічної практики ще недостатньо досліджена в педагогічній теорії, а тому й не знайшла належного відображення в практичній діяльності вищих навчальних закладів.

Мета статті полягає у дослідженні процесу формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів у процесі педагогічної практики в вищому навчальному закладі. Завданнями статті є експериментально перевірити рівень сформованості мотивів та ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців дошкільної освіти, теоретично обґрунтувати принципи організації педагогічної практики як засобу формування ціннісних орієнтацій, розробити та впровадити програму формування досліджуваних якостей.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Педагогічна практика для студента є складним етапом на шляху до професії вихователя дітей дошкільного віку, це пов'язано з тим, що під час практики студент стає учасником навчальної і професійної діяльності та виступає об'єктом (у навчальній) і суб'єктом (у професійній) педагогічної взаємодії. У процесі проходження педагогічної практики майбутні фахівці дошкільної освіти стикаються із певними труднощами, а саме: процесом формування ціннісних орієнтацій, необхідністю інтеграції знань з різних предметів під час вирішення конкретних педагогічних проблем та ефективністю застосування теоретичних знань у процесі вирішення педагогічних задач.

Професійну орієнтацію майбутнього вихователя під час педагогічної практики відображають ціннісні орієнтації. Цінності є основою формування особистості, цілей її діяльності та розвитку ціннісних орієнтацій. Педагогічні цінності у сфері професійної діяльності існують у формі ідей, уявлень, норм, правил, теорій (Педагогика: Большая современная энциклопедия, 2005).

Цінності, якими керується майбутній педагог у процесі професійної підготовки, за визначенням Н. Ткачової (2004), пов'язані з його світоглядною позицією, з його особистісними пріоритетами, інтересами та звичками (с. 289). У нашому випадку він відбиває визнання професійної

самореалізації як цінності, життєвої необхідності, прийняття образів кращих вихователів-майстрів як орієнтирів у житті та професії.

У дослідженні спираємось на дослідження Є. Шиянова, який, виходячи з характерних потреб особистості і відповідності їх професії педагога, виділяє серед цінностей професійно-педагогічної діяльності:

- цінності, пов'язані із утвердженням у суспільстві, найближчому соціальному середовищі (суспільна значущість праці фахівця дошкільної галузі освіти, престиж професійної діяльності вихователя, визнання рідних, близьких, знайомих тощо);

- цінності, пов'язані із задоволенням потреб у спілкуванні (постійна робота з дітьми, можливість спілкування з цікавими людьми тощо);

- цінності, пов'язані із самовдосконаленням (творчий і різноманітний характер праці вихователя, можливість займатися улюбленою справою, постійно поповнювати свої знання тощо);

- цінності, пов'язані із самовираженням (романтичність і захоплення педагогічною діяльністю, відповідність педагогічної діяльності здібностям особистості тощо) (Шиянов, 1986, с. 34-35).

З урахуванням різних точок зору науковців (В. Ольшанський, Б. Ананьев, В. Мясичев, Д. Узнадзе) визначено, що ціннісні орієнтації – це елементи диспозиційної структури особистості, які формуються на основі її індивідуальних цінностей та відображають провідні життєві цілі, способи й засоби їх досягнення. Ціннісні орієнтації «програмують» діяльність людини на тривалий час і визначають генеральну лінію поведінки особистості.

З метою виявлення розуміння майбутніми фахівцями дошкільних навчальних закладів Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради суті й складових ціннісних орієнтацій та мотивів педагогічної діяльності було проведено дослідження, в якому брали участь студенти 1 – 4 курсів. В експериментальну групу (ЕГ) увійшло 50 осіб, в контрольну (КГ) – 55 осіб. При виявленні мотивів вступу до педагогічного навчального закладу була досліджена оцінка педагогічної діяльності студентами. Було припущено, що при відсутності позитивних мотивів вибору студентами професії вихователя, але за наявності потенційної позитивної оцінки деяких її аспектів, виражених у професійних сподіваннях студента, це може стати сприятливою умовою для розвитку позитивного ставлення, усвідомлення покликання й розвитку готовності до педагогічної діяльності. На етапі констатації превалювали мотиви інтересу до роботи з дітьми (22%), престиж навчання у вищому закладі (20%) та продовження сімейних традицій (20%).

У результаті бесіди на основі методики Т. Ільїної «Мотивація навчання у ВНЗ» було з'ясовано, що бажання студентів працювати з дітьми свідчить про наявність потреби, яка задовольняє їх внутрішній педагогічний потяг. Виявлене прагнення до навчання у вищому навчальному закладі відбиває моду на «вищу освіту», яка, на думку молоді, допоможе утвердитися в житті. Продовження сімейних традицій свідчить про уявлення студентів, що легше навчатися тій професії, про яку відомо від батьків (де вони працюють, де допоможуть працевлаштуватися). Результати бесіди відбиті у табл. 1.

Таблиця 1

Рівні сформованості професійних мотивів майбутніх вихователів

Рівні сформованості професійних мотивів	Експериментальна група		Контрольна група	
	ЕГ		КГ	
	к-сть студ.	%	к-сть студ.	%
Високий	10	20	11	20
Достатній	14	28	15	27,3
Початковий	26	52	29	52,7

Адаптація методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокича дозволила проаналізувати ціннісні орієнтації студентів 3-4 курсів напряму підготовки Дошкільна освіта методом прямого ранжування цінностей. Ранжування структури термінальних та інструментальних цінностей виступає додатковим способом визначення рівня входження студента в професію, орієнтування в ній. У залежності від того, які саме цінності є пріоритетними, можна зробити висновок про готовність / неготовність майбутнього фахівця дошкільної освіти до самопізнання, ступінь розвитку його рефлексивних навичок. У студентів поступово починають формуватись потреби, мотиваційна сфера. Так, виникнення особистісних мотивів, що пов'язані з вузько спеціалізованими напрямками професійної діяльності, стає рушійною силою для виникнення у майбутніх фахівців бажання бути самореалізованим в обраній фаховій діяльності.

Учасниками дослідження було запропоновано два списки цінностей – термінальних та інструментальних (по 9 цінностей в кожному), записаних у довільному порядку. Порівняльний аналіз відповідей студентів показує, що верхню диспозицію в структурі термінальних цінностей посідають професіоналізм, компетентність педагога; любов до дітей, повага і розуміння особистості дитини; доброта і справедливість (76% опитуваних). При цьому значення таких цінностей, як професіоналізм та компетентність

підвищуються на середніх курсах (62%) і посідають перше положення на п'ятому (78%). Важливим є те, що більшість опитаних студентів (86%) виділяють в якості головних освітніх цінностей такі: загальнолюдські – любов, добро, справедливість, що характеризує гуманістичну і професійно-педагогічну спрямованість, яка є основою готовності студентів до навчання. Стабільне місце в середині таблиці посідає творчість (48% опитуваних), що свідчить про розуміння суті педагогічної професії. Недостатньо високо (22%) оцінюються такі важливі якості особистості педагога як самовдосконалення. Лише студенти 4 курсу визнають духовний розвиток і роботу над собою настільки важливою, що відводять їм четверте рангове місце. Такі цінності, як суспільне визнання, авторитет професії вихователя та матеріальний достаток не входять до числа престижних і посідають останні місця в ієрархії цінностей педагогічної професії у всіх опитаних (12%).

Високо оцінюються освіченість, гуманізм, терпіння (69% опитуваних студентів). Середню позицію структури цінностей-засобів професійної життєдіяльності (54%) представляють такі важливі якості педагога, як широта поглядів (вміння зрозуміти іншого), відповідальність (почуття обов'язку, вміння дотримуватись свого слова), вихованість та інтелігентність – той образ дій, якому віддають перевагу в педагогічному процесі. Достатньо високо оцінюють студенти вимогливість до себе та оточуючих (54%). Розглядаючи динаміку цієї якості за курсами, можна зазначити, що її значущість має тенденцію до зниження на 2 і 3 курсах (46%) та підвищення на випускному курсі (54%), що характеризує рівень професійної зрілості. Серед інструментальних цінностей останню диспозицію посідає самоконтроль, децю підвищуючись до 4 курсу (24%) і більше виявляючись на 5-му курсі (34%).

Можна зробити висновок про те, що зміни в структурі цінностей – засобів професійної життєдіяльності у студентів, які навчаються на різних курсах, обумовлені практичною спрямованістю їх діяльності, інтеграцією окремих особистісно професійних якостей у професійну спрямованість. Зміна цінностей, що складають структуру професійної діяльності, є вираженням самопізнання майбутнім фахівцем себе як професіонала, вироблення власного погляду на професію у процесі практичної діяльності, тобто професійного самовизначення. Результати дослідження відбиті в табл. 2.

Результати дослідження дають підстави зробити висновок про те, що наявність переважно початкового рівня сформованості професійних мотивів та ціннісних орієнтацій майбутніх вихователів можна вважати позитивною передумовою для формування досліджуваної якості.

Таблиця 2

Рівні сформованості ціннісних орієнтацій майбутніх вихователів

Рівні сформованості ціннісних орієнтацій	Експериментальна група		Контрольна група	
	ЕГ		КГ	
	к-сть студ.	%	К-сть студ.	%
Високий	10	20	12	21,8
Достатній	18	36	18	32,7
Початковий	22	44	25	45,4

Виходячи з аналізу результатів вищезазначеного дослідження була розроблена та впроваджена програма формування ціннісних орієнтацій як складова комплексної програми педагогічної практики (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр» для студентів 1-4 курсів), яка передбачала занурення студента в процес педагогічної практики з перших днів навчання. Студенти були включені в процес практики з першого по випускний курс, відвідуючи її один день на тиждень протягом 4-6 годин. Загальна кількість годин практики складала 1140, що відповідає 38 кредитам. Основними видами педагогічної практики були наступні: ознайомча, в групах дітей раннього віку, пробна, літня, психолого-педагогічна, організаційно-методична та виробнича.

Педагогічна практика у межах професійної підготовки у ВНЗ має великий потенціал для формування ціннісних орієнтацій майбутнього вихователя. Під час проходження педагогічної практики студент може визначитися, наскільки правильно він обрав для себе сферу діяльності, з'ясувати рівень співвідношення особистісних якостей з майбутньою професією.

Удосконалення педагогічної практики, забезпечення можливостей для формування ціннісних орієнтацій передбачає її організацію з урахуванням певних принципів і створення умов для підготовки педагога як професійно-компетентного фахівця. Це відображається у змісті практик, поступовому розширенні й поглибленні обсягу їх завдань (від індивідуальної роботи до організації роботи з колективом), у характері виконуваної діяльності студентів (репродуктивна – реконструктивна – творча) (Семенов, 2010, с. 34). На ступені бакалаврату на 1 курсі передбачається ознайомча практика, практика у групах раннього віку, на 2-3 курсах – спостереження навчально-виховної роботи в дошкільному навчальному закладі, пробні заняття в ДНЗ, літня в дошкільному навчальному закладі, на 4-ому – психолого-педагогічна, організаційно-методична та виробнича

педагогічні практики. Побудовані з урахуванням певних принципів, ці практики мають становити цілісну систему форсування ціннісних орієнтацій студентів. Така система забезпечує більш усвідомлену фахову потребу перевірки дієвості набутих ціннісних орієнтирів, х знань і вмінь, зміцнення впевненості у правильності професійного вибору (Семенов, 2010, с. 35).

У принципах розкриваються теоретичні підходи до побудови навчального процесу й управління ним. Вони визначають позиції й установки, з якими викладачі підходять до організації процесу навчання і до пошуку можливостей його оптимізації.

Провідним принципом організації педагогічної практики студентів є взаємозв'язок і взаємопроникнення теоретичної підготовки і практичної діяльності студентів, інтеграція навчальної і дослідницької діяльності студентів. Він передбачає:

- застосування психологічних знань, педагогічної і методичної теорії у практичній діяльності;
- перевірку психологічних, загальнопедагогічних, теоретичних, методичних, спеціальних знань на конкретних фактах, аналіз нових явищ;
- актуалізацію раніше опанованих знань, які потрібні для розв'язання поставлених перед студентами практичних завдань;
- синтезування знань з психології, педагогіки, методик дошкільної освіти;
- набуття знань, джерелом яких є власна діяльність студентів, тобто, емпіричних, практичних знань, з особистого досвіду (методика, техніка поведінки вихователя, методика і техніка проведення окремих форм і видів навчально-виховної роботи та ін.);
- актуалізацію на практиці педагогічних проблем.

Успішність формування ціннісних орієнтацій в період педагогічної практики забезпечує принцип систематичності та безперервності, який передбачає:

- орієнтацію на особистісний досвід студента, набутих на практиці умінь і навичок, урахування труднощів і проблем, які виникли у процесі педагогічної діяльності;
- включення в кожен наступну програму практики змісту і форм діяльності, що опановували студенти в період попередньої педагогічної практики;
- ускладнення завдань, змісту і форм діяльності студентів, звітних завдань від першого до п'ятого курсу;

– формування у студентів установок для проходження педагогічної практики, визначення перспективних завдань;

– створення умов для успішного опанування студентами програми подальшої педагогічної практики.

Наступний принцип організації практики – поєднання педагогічного контролю, колективного аналізу діяльності студентів і їх самоконтролю, самоаналізу і самооцінки. Реалізація цього принципу передбачає:

– здійснення аналізу і формулювання на його основі цілей і завдань на кожному етапі педагогічної практики;

– здійснення педагогічного контролю в непрямій формі через створення ситуацій, що стимулюють самоаналіз, самооцінку, взаємооцінку (для цього студентів доцільно запропонувати схеми, листи з питаннями, що дозволять проаналізувати власні педагогічні дії і дії колег);

– виявлення власних досягнень, помилок, невдач, співвідношення завдань і результатів діяльності з педагогічним зразком;

– визначення причин недоліків роботи, пошук можливих варіантів поліпшення власної діяльності.

Реалізація принципу можлива, якщо студент на кожному етапі своєї практичної діяльності усвідомлено визначає завдання на черговий період, а завершується практика аналізом і самоаналізом розв'язання поставлених завдань і складання нових. До самоаналізу практиканта спонукає колективний аналіз і оцінка, які відбуваються під час відкритих занять, різних форм навчально-виховної роботи, на конференціях за підсумками практики, методичних семінарах, у процесі співбесіди, консультаціях, а також у процесі оформлення звітної документації.

Індивідуально-орієнтований і програмно-варіативний підходи до організації педагогічної практики студентів передбачають реалізацію принципу варіативного вибору змісту і форм діяльності практикантів. Цей вибір, з одного боку, опосередкований індивідуальними можливостями, інтересами і потребами студента, особливостями дітей і дитячого колективу, а з іншого – допускає виконання програми практики і набуття студентами необхідних знань, умінь і навичок. Варіативна частина зумовлена необхідністю реалізації компенсаторної функції практики, що означає:

– включення методистами, педагогами, психологами в програму практики спеціальних занять, групових і індивідуальних консультацій для поглиблення теоретичних і методичних знань, недостатньо засвоєних у процесі навчання у ВНЗ, з урахуванням побажань студентів, а також

результатів діагностики рівня готовності студентів до педагогічної діяльності;

– виконання спеціальних видів робіт, які дозволяють розвинути необхідні для конкретного студента ціннісні орієнтації.

Принцип варіативного вибору змісту і форм діяльності студентів у період практики допускає: вибір студентами бази педагогічної практики дошкільного навчального закладу та вікової групи дітей; педагогічних засобів, що забезпечують ефективність навчально-виховного процесу; варіантів практичних завдань з урахуванням інтересів і можливостей студента; форми звітності за результатами практики. Цей принцип вимагає:

– визначення в програмі педагогічної практики обов'язкових та варіативних форм роботи;

– розробки практичних завдань і звітної документації з обліком різного рівня творчих здібностей, професійних інтересів і перспектив студента;

– стимулювання творчої активності і дослідницької діяльності студентів (проведення конкурсу на кращу творчу роботу, виконану в період практики, публікація авторських розробок та ін.).

Програма формування ціннісних орієнтацій в процесі проходження різних видів педагогічної практики передбачала і такі форми роботи: участь у творчій групі та «Тижні дошкілля», майстер-класах, виставках-презентаціях, виставках одного автора, виставках-відгуках, виставках-бенефісах на базі дошкільного навчального закладу.

Метою роботи творчої групи «Школа формування ціннісних орієнтацій» було формування в студентів системи стійких професійних цінностей. Робота здійснювалася за планом, який включав теоретичний розгляд проблеми, дослідження мотивації вступу до вищого навчального закладу, наявності педагогічного покликання, характерологічних особливостей, лабільності інтелекту, індивідуальних особливостей мислення тощо. Результатом участі у творчій групі було виявлення найбільш вагомих цінностей майбутніх вихователів, які вплинуть на подальше формування ціннісних орієнтацій педагога.

Ідеї програми творчої групи реалізовувалися під час проведення «Тижня дошкілля» на базі дошкільного навчального закладу, де студенти проходять практику, який організовується раз на навчальний рік. До плану тижня входило проведення майстер-класів професійного спрямування, за участі вихователів дошкільних навчальних закладів та викладачів академії. Студентам було продемонстровано різноманітні техніки оптимізації процесу професійної педагогічної діяльності з метою підвищення позитивної мотивації та формування ціннісних орієнтацій. Обов'язковим

для всіх студентів було ведення щоденника, в якому вони детально описували результати спостережень за вихователями і самоспостережень. На засіданнях творчої групи студенти звітували усім присутнім.

З метою обміну досвідом між студентами, формування таких ціннісних орієнтацій як інтерес до професії, бажання ознайомлення з найкращими педагогічним досвідом було організовано виставку-презентацію матеріалів педагогічної практики та виставку одного автора. Виставка одного автора мала на меті створення інтересу до окремого питання, розкриття нетрадиційних підходів до його вирішення. У процесі підготовки до проведення виставки одного автора нами була проведена ретельна робота щодо оцінки запропонованих матеріалів, визначаючи найбільш методично доцільні аспекти у кожній роботі. Відібраний таким чином матеріал надав можливість створити групу студентів за принципом «Вони вміють це краще і можуть навчити кожного...», «Педагогічні відкриття на пробній практиці». Проведення виставки-відгуку мала на меті обмін думками студентів про змістовність, повноту, методичну цінність запропонованих до звіту матеріалів. Основним принципом проведення виставки – відгуку став такий: «Ознайомся, оціни, доведи, порадь...». Наступним етапом проведення роботи зі студентами стала виставка-бенефіс на тему «Автор найкращого демонстраційного матеріалу для дітей дошкільного віку», яка мала на меті привернення уваги до найкращих робіт, розповсюдження досвіду роботи студентів.

Наприкінці навчального року, відповідно до навчального плану було підведені підсумки ознайомчої, практики в групах дітей раннього віку, пробної, психолого-педагогічної, організаційно-методичної та літньої педагогічної практики. Підсумковий контроль виявив 95% успішності в студентів. Слід зазначити, що після проходження педагогічної практики, участі у майстер-класах та інших заходах, запропонованих в програмі формування ціннісних орієнтацій в студентів підвищилася зацікавленість майбутньою професією та сформувався стійкий інтерес до педагогічної професії.

Можна відзначити позитивну тенденцію в зміні ціннісних орієнтацій студентів порівняно із попередніми результатами. Так, у групі ЕГ було сформовано переважно прагнення професійно розвиватися (10%); досягнення успіху (18%); визнання серед одногрупників (12%). Дуже близьке місце зайняли «особиста відповідальність за досягнення вихованців» (10%), «цікава робота» (12%). Знизилася позиція такого показника, як «заповзятість та уміння заробляти гроші» (4%). Стійкий характер ціннісних орієнтацій в студентів групи ЕГ виявляється в допомозі

одногрупникам подолати такі перешкоди, як непевненість, розчарування, сором'язливість тощо.

Студенти групи КГ віддали перевагу таким орієнтаціям, як досягнення успіху (35,2%); упевненість у власних силах (24,5%); саморозвиток (17,3%), свобода вибору цінностей (16,4%). Прояви довіри викладача викликали особисту відповідальність у студентів.

Після впровадження програми формування ціннісних орієнтацій фіксувалися тенденції до об'єктивного оцінювання себе. Про це свідчать і висловлення самих студентів: «Я отримала інший погляд на себе як професіонала. Зараз я можу сказати, що я себе поважаю»; «Я пережила величезні зміни у собі. Виявилось, що раніше я себе і свої здібності занадто переоцінювала», «Бути педагогом – не просто, і я це розумію. Адже з одного боку – це величезна відповідальність, проте, з іншого – перед вами чарівний світ дитинства. Я вважаю, якщо ви усім серцем любите дитячий сміх, дитячу мову, безпосередність, якщо ви відчуваєте в собі море творчого потенціалу, то не потрібно відмовляти собі у задоволенні бути педагогом!», «...нехай я ще тільки на початку своєї педагогічної діяльності, але у мене є сили, впевненість і бажання пройти цей шлях гідно. Я сподіваюся, що колись і я стану добрим і компетентним наставником, і, дивлячись на мене, хтось захоче стати педагогом».

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, педагогічна практика виконує ціннісно-орієнтувальну функцію, сутність якої полягає у формуванні стійких ціннісних орієнтацій, позитивної установки на педагогічну діяльність, спрямованості студента на вдосконалення механізмів навчальної та професійної діяльності. Отже, сформованість ціннісних орієнтацій в процесі педагогічної практики забезпечує процес засвоєння професійних цінностей, розвиток мотивів майбутнього вихователя дітей дошкільного віку, які й будуть орієнтирами для його успішної професійної діяльності.

Література

1. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : монографія. Київ : Світоч, 2006. 304 с.
2. Гришко Ю. А. Формування цінності самореалізації майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2009. 20 с.
3. Педагогика: Большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Рапацевич. Минск : Современное слово, 2005. 720 с.
4. Садовая М. А. Категория цели как составляющая потенциала самореализации. *Наук. пр. Міжнар. акад. управління персоналом* : зб. наук. пр. Вип. 3(22). К., 2009. С. 185–189.

5. Ткачова Н. О. Історія розвитку цінностей в освіті : монографія. Харків : Вид. центр ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2004. 423 с.
6. Семенов О. М. Практика в системі фахової освіти вчителя-словесника : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. О. М. Семенов. Київ : Фінікс, 2008. 288 с.
7. Шиянов Е. Н. О ценностном подходе к формированию социально активной личности учителя. Формирование социально активной личности учителя : сб. науч. тр. Москва : МГПИ, 1986. С. 32–37.

References

1. Bielienska, H. V. (2006). *Vykhovatel ditei doshkilnoho viku: stanovlennia fakhivtsia v umovakh navchannia [Teacher of preschool children: becoming a specialist in a learning environment]*: monograph. Kyiv: Svitoch (ukr).
2. Hryshko, Yu. A. (2009). *Formuvannia tsinnosti samorealizatsii maibutnikh pedahohiv u protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of the value of self-realization of future teachers in the process of professional training]*. (Abstract of Thesis of Candidate of Pedagogical Sciences). Zaporizhzhia (ukr).
3. Rapacevich, E. S. (2005). *Pedagogika: Bol'shaya sovremennaya ehnciklopediya [Pedagogy: A large modern encyclopedia]*. Minsk: Sovremennoe slovo (rus).
4. Sadovaya, M. A. (2009). *Kategoriya celi kak sostavlyayushchaya potentsiala samorealizatsii [The goal category as a component of self-realization potential]*. *Nauk. pr. Mizhnar. akad. upravlinnya personalom* : zb. nauk. pr, # 3(22), 185–189 (rus).
5. Tkachova, N. O. (2004). *Istoriya rozvitiu cinnostej v osviti [History of the development of values in education]*: monograph. Kharkiv: Vid. centr HNU im. V. N. Karazina (rus).
6. Semenov, O. M. (2008). *Praktyka v systemi fakhovoi osvity vchytelia-slovesnyka [Practice in the system of vocational education of a teacher-translator]*: navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. O. M. Semenov (Ed.). K.yiv: Finiks (ukr).
7. Shyanov, E. N. (1986). *O cennostnom podhode k formirovaniyu social'no aktivnoj lichnosti uchitelya [On the value approach to the formation of a socially active teacher]*. *Formirovanie social'no aktivnoj lichnosti uchitelya*: sb. nauch. tr. Moscow: MGPI, 32–37 (rus).

СУЩНОСТЬ И ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ КАК СРЕДСТВА ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ УЧРЕЖДЕНИЙ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

М. И. Ярославцева

В статье рассмотрено значение педагогической практики как важной составляющей учебно-воспитательного процесса, в ходе которого происходит непосредственное сочетание и реализация теоретических знаний, полученных

студентами на занятиях с их практической деятельностью в качестве педагога. Исходя из характерных потребностей личности и соответствия их профессии педагога, выделены ценности профессионально-педагогической деятельности (ценности, связанные с утверждением в обществе, ближайшей социальной среде; ценности, связанные с удовлетворением потребностей в общении; ценности, связанные с самосовершенствованием; ценности, связанные с самовыражением). Приведены результаты исследования уровней сформированности профессиональных мотивов и ценностных ориентаций будущих воспитателей. Определены и обоснованы принципы организации педагогической практики, в которых раскрываются теоретические подходы к построению учебного процесса и управления им. Они определяют позиции и установки, с которыми преподаватели подходят к организации процесса обучения и к поиску возможностей его оптимизации. К ведущим принципам отнесены: взаимосвязь и взаимопроникновение теоретической подготовки и практической деятельности студентов, интеграция учебной и исследовательской деятельности студентов, принцип систематичности и непрерывности; сочетание педагогического контроля, коллективного анализа деятельности студентов и их самоконтроля, самоанализа и самооценки; принципа вариативного выбора содержания и форм деятельности практикантов. Разработана и внедрена программа формирования ценностных ориентаций как составляющая комплексной программы педагогической практики, которая предусматривала следующие формы работы: участие в творческой группе и «Неделе дошкольника», мастер-классах, выставках-презентациях, выставках одного автора, выставках-отзывах, выставках-бенефисах на базе дошкольного образовательного учреждения.

Ключевые слова: мотивы, ценности, ценностные ориентации, профессиональная подготовка, педагогическая практика, принципы организации педагогической практики, программа формирования ценностных ориентаций.

THE ESSENCE AND PECULIARITIES OF THE PEDAGOGICAL PRACTICE ORGANIZATION AS A FORMING OF VALUABLE ORIENTATIONS OF FUTURE MEMBERS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

M. I. Yaroslavtseva

The article considers the significance of pedagogical practice as an important component of the educational process, during which there is a direct combination and implementation of theoretical knowledge received by students in the classroom with their practical activities as a teacher. Proceeding from the specific needs of the individual and their correspondence with the profession of the teacher, the values of the professional and pedagogical activity (values associated with the establishment in society, the immediate social environment, values related to the satisfaction of communication needs, values related to self-improvement) The values of self-expression are presented. Results of the study of the levels of formation of professional motives and value orientations of future educators are presented. The principles of pedagogical organization are determined and

grounded. Theoretical and practical approaches to the construction of a learning process and its management are revealed, they determine the positions and settings with which the teachers approach the organization of the learning process and the search for opportunities for its optimization. The main principles include: interconnection and interpenetration of theoretical training and practical student activity, integration of students' educational and research activity, principle of systematic and continuity; combination of pedagogical control, collective analysis of student activity and self-control, self-examination and self-assessment; the principle of the choice of content and forms of practice of practitioners. The program of formation of value orientations was developed and implemented as a component of a comprehensive program of pedagogical practice, which included the steps of the form of work: participation in the creative group and "Week of a preschooler", master classes, exhibitions-presentations, exhibitions of one author, exhibitions-reviews, exhibitions-beneficiaries on base of preschool educational institution.

Key words: *Motives, values, value orientations, professional training, pedagogical practice, principles of organization of pedagogical practice, program of formation of value orientations.*

Ярославцева Мілена Ігорівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: mylena26@mail.ru

Yaroslavtseva Milena Ihorivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Theory and Methodology of Preschool Education of the Communal Institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: mylena26@mail.ru